

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.3.19>**О. В. Кузьменко**

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри публічного та міжнародного права
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

В. Г. Чорна

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного та міжнародного права
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

А. В. Омельченко

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри приватного права
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ФІНАНСОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЯК ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ, ЗА ПОРУШЕННЯ ОПЕРАЦІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОСТАЧАННЯМ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

Фінансова відповідальність юридичних осіб, як платників податків, за порушення операцій, пов'язаних з постачанням товарів та послуг, є актуальною та важливою темою в сучасному світі. Зростання обсягу та складності операцій у сфері постачання товарів і послуг, особливо в умовах глобалізації економіки, створює ризики та виклики для оптимального фіскального контролю та функціонування податкової системи, це прив'язано з наступними чинниками. По-перше, зростання обсягу міжнародної торгівлі та інтеграція економік призводять до збільшення кількості та різноманітності операцій, пов'язаних з постачанням товарів та послуг. Це створює додаткові виклики для контролю за оподаткуванням та споживчими операціями, які потребують ефективної фінансової відповідальності юридичних осіб. По-друге, підвищення уваги до боротьби з податковими махінаціями та униканням податків стає пріоритетом для багатьох країн. Це вимагає посилення контролю, вдосконалення законодавства та впровадження нових методів моніторингу операцій. Саме тому фінансова відповідальність стає дієвим інструментом для забезпечення дотримання податкових норм та попередження податкових порушень. По-третьє, фінансова розгалуженість та обґрунтованість держави визначається здатністю до збору податків. Порушення податкових обов'язків може призвести до значних втрат для бюджету країни та порушити фінансову стійкість держави. Забезпечення фінансової відповідальності юридичних осіб стає ключовим аспектом фіскальної політики та бюджетного планування. По-четверте, важливо забезпечити рівність платників податків перед законом. Застосування фінансової відповідальності до юридичних осіб, які порушують податкові закони, є необхідним для забезпечення справедливого та рівноправного бізнес-середовища для всіх учасників економіки. По-п'яте, фінансова відповідальність сприяє заохоченню дотримання податкових обов'язків та підвищенню ефективності податкових перевірок. Це сприяє підтримці фінансової стійкості держави та створенню сприятливого клімату для бізнесу. Отже, в контексті сучасної глобалізованої економіки та активної боротьби з податковими порушеннями, фінансова відповідальність юридичних осіб за порушення операцій, пов'язаних з постачанням товарів та послуг, залишається на першому плані важливою та актуальною темою для сучасного світу. Забезпечення високого рівня фінансової відповідальності сприяє підтримці бюджетної стійкості, правопорядку та ефективному функціонуванню податкової сис-

теми. Для досягнення цих цілей необхідно посилення співпраці між урядовими органами, бізнес-середовищем та податковими службами. Важливо також вдосконалювати законодавство та регулювання в галузі фінансової відповідальності, щоб враховувати зміни в сучасній економічній діяльності.

Ключові слова: фінансова відповідальність, юридичні особи, платники податків, порушення операцій, пов'язаних з постачанням товарів та послуг, податки, правопорушення, фінансові обов'язки, юридична відповідальність.

Постановка проблеми. Фінансова відповідальність юридичних осіб як платників податків за порушення операцій, пов'язаних з постачанням товарів та послуг, існує у більшості країн Європейського союзу. Вона передбачає, що юридичні особи, які вчиняють порушення в цій сфері, можуть бути піддані фінансовим санкціям або іншими видами відповідальності з боку податкових органів та інших правоохоронних органів. Форми фінансової відповідальності можуть включати штрафи, податкові нарахування, конфіскацію незаконно отриманих прибутків, а також цивільну або кримінальну відповідальність для посадових осіб, які брали участь у порушеннях. Умови та обсяг фінансової відповідальності можуть різнитися в залежності від законодавства кожної конкретної країни. Саме ефективність та дієвість зазначеної відповідальності сьогодні є проблемою для багатьох країн, та для України безпосередньо, так як порушення в області постачання товарів і послуг може призвести до втрати бюджетних надходжень, змін в рівні конкуренції на ринку, сприяти незаконній діяльності та корупції. Отже, створення ефективних механізмів фінансової відповідальності для юридичних осіб стає важливим завданням для забезпечення фіскальної стабільності, дотримання податкових правил і підтримки правопорядку в країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематикою фінансової відповідальності юридичних осіб як платників податків за порушення операцій, пов'язаних з постачанням товарів та послуг займалися:

Метою статті є дослідження особливостей фінансової відповідальності юридичних осіб як платників податків за порушення операцій, пов'язаних з постачанням товарів та послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Юридична особа - це організа-

ція або суб'єкт права, який має здатність від імені самої себе набувати різноманітні права та обов'язки, брати участь у правовідносинах, а також виступати як позивач або відповідач у судових процесах. В Україні організація може стати юридичною особою лише після проходження процедури державної реєстрації та внесення до Єдиного державного реєстру. Згідно з Господарським кодексом, статус підприємства, чи то малого, середнього, чи великого, залежить від кількості працюючих осіб та обсягу валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік. Малі підприємства (незалежно від форми власності) визнаються тими, де середньооблікова чисельність працівників за рік не перевищує 50 осіб, і обсяг валового доходу не перевищує 70 мільйонів гривень. Великими підприємствами вважаються ті, де середньооблікова чисельність працівників за рік перевищує 250 осіб, і обсяг валового доходу перевищує 100 мільйонів гривень. Всі інші підприємства класифікуються як середні. Ці критерії визначають різні режими оподаткування та правила для підприємств, що допомагає спрощувати або ускладнювати податкові зобов'язання в залежності від їхнього розміру та обсягу діяльності.

Юридичні особи в Україні проводять операції, пов'язані з постачанням товарів та послуг, що включають у себе обмін між суб'єктами господарювання на умовах договору з оплатою відповідно до визначених угод. Ці операції підпадають під оподаткування податком на додану вартість (ПДВ) в більшості країн, включаючи Україну. Згідно з положеннями п. 185.1 ст. 185 Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI із змінами та доповненнями[1], об'єктом оподаткування є операції платників податку з:

а) постачання товарів, місце постачання яких знаходиться на митній території України, включаючи операції з передачі

права власності на об'єкти застави позицальнику (кредитору), продаж товарів за умов товарного кредиту, а також передачу об'єктів фінансового лізингу в користування лізингоотримувачу або орендарю;

б) надання послуг, місце надання яких знаходиться на митній території України;

в) ввезення товарів на митну територію України;

г) вивезення товарів за межі митній території України;

е) надання послуг з міжнародних перевезень пасажирів і багажу, а також вантажів залізничним, автомобільним, морським, річковим та авіаційним транспортом.

Оподаткування операцій з ПДВ в Україні характеризується наступними особливостями: Україна застосовує різні ставки ПДВ на операції з надання товарів та послуг. Найбільш поширеною ставкою є ставка 20%, а також існує знижена ставка 7% для окремих видів товарів та послуг. Також існують пільги та виключення з оподаткування для певних операцій. Суб'єкти господарювання, які здійснюють операції з ПДВ та перевищують певний річний оборот, зобов'язані реєструватися як платники ПДВ. Платники ПДВ повинні подавати щомісячну або квартальну податкову звітність, в якій вони вказують інформацію про свої операції та обчислюють суми ПДВ до сплати або отримання повернення. Операції з імпорту та експорту товарів також підлягають оподаткуванню ПДВ. У разі імпорту ПДВ зазвичай сплачується при митному оформленні товарів, а при експорті її можна отримати поверненням. В той же час, в Україні діє система заліку ПДВ на виході та вході. Платник ПДВ зменшує суму ПДВ, яку він повинен сплатити, на суму ПДВ, яку він вже сплатив при покупці товарів і послуг для своєї діяльності.

Юридичні особи, що допускають порушення законодавства у сфері оподаткування операцій з постачання товарів і послуг, стикаються з різними видами юридичної відповідальності, які визначаються відповідно до законодавства. Податкова відповідальність, яка є однією з основних форм юридичної відповідальності, вона визначається як обов'язок

особи, що вчинила податкове правопорушення, перетерпіти позбавлення майнового характеру через застосування контролюючими органами фінансових санкцій у порядку, встановленому законом про податки і збори [2]. Відповідно до ст. 111 Податкового кодексу України фінансова відповідальність за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені. Штрафна (фінансова) санкція – це плата у вигляді фіксованої суми та/або відсотків, що справляється з платника податків у зв'язку з порушенням ним вимог податкового законодавства та іншого законодавства, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи, а також штрафні санкції за порушення у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ст. 14.1.265 Податкового кодексу України). Пеня – це сума коштів у вигляді відсотків, нарахованих на суми грошових зобов'язань, не сплачених у встановлені законодавством строки (ст. 14.1.162 Податкового кодексу України)[1].

Згідно з чинним законодавством, до об'єкта оподаткування включаються операції платників податку з постачання товарів і послуг, зокрема:

а) постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України;

б) постачання послуг, місце надання яких розташоване на митній території України;

в) ввезення товарів на митну територію України;

г) вивезення товарів за межі митній території України;

е) надання послуг з міжнародних перевезень пасажирів і багажу, а також вантажів залізничним, автомобільним, морським, річковим та авіаційним транспортом.

За порушення законодавства щодо оподаткування цих операцій застосовуються фінансові санкції у формі штрафів. Зазначені штрафи включаються до грошового зобов'язання платників податків, і вони стають об'єктом фінансової відповідальності перед державою.

Граничні строки застосування штрафних санкцій визначаються строками давності для нарахування податкових зобов'язань. Тобто контролюючий орган може визначити суму грошових зобов'язань платників податків протягом певного строку після закінчення строку подання податкової декларації, звіту про використання доходів, або іншого граничного строку, встановленого для сплати грошових зобов'язань.

Грошове зобов'язання також може бути нараховане або розпочате стягнення без дотримання визначеного строку давності у випадках, коли не було подано податкову декларацію за відповідний період або коли посадова особа платника податків була засуджена за ухилення від сплати грошового зобов'язання.

Важливо зазначити, що одне податкове правопорушення може призвести до застосування лише одного виду штрафної санкції, якщо це визначено законодавством. Податкова відповідальність є невід'ємною частиною фінансової відповідальності юридичних осіб, які порушують правила оподаткування операцій оператори. Порушення законодавства у сфері оподаткування операцій з постачання товарів і послуг може мати серйозні фінансові наслідки для юридичних осіб, які можуть бути позавантажені фінансовими санкціями і штрафами.

Крім фінансової відповідальності, юридичні особи також можуть нести адміністративну і кримінальну відповідальність за порушення законодавства щодо оподаткування. Адміністративна відповідальність може включати в себе такі санкції, як конфіскація майна або анулювання ліцензій. Фінансова відповідальність відрізняється від адміністративної відповідальності: 1) різні нормативні та фактичні підстави застосування даних видів відповідальності; 2) розходження в цілях (основною метою адміністративної відповідальності є покарання, фінансово-правової – компенсація збитків); 3) різне коло суб'єктів (суб'єктами адміністративної відповідальності є лише фізичні особи, фінансово-правової – як фізичні, так і юридичні особи); 4) різний склад органів, на які покладається обов'язок застосову-

вати заходи даних видів юридичної відповідальності; 5) різні процесуальні підстави адміністративної та фінансово-правової відповідальності; 6) відмінність характеру застосовуваних санкцій, різний їх розмір, різна методика їх обчислення, відмінність правових наслідків, які наступають в результаті реалізації даних видів юридичної відповідальності тощо [3]

Кримінальна відповідальність передбачає можливість кримінального переслідування та покарання юридичних осіб за вчинення серйозних правопорушень у сфері оподаткування. Це може включати в себе покарання у вигляді арешту, позбавлення волі або великих грошових штрафів.

Військові дії в Україні внесли воєнні правила, що встановили особливі процедури для платників податку на прибуток і ПДВ. Наприклад, для платників податку на прибуток, які застосовують коригувальні різниці з розділу III Податкового кодексу України, 2023 року застосовувалася пільга з підпункту 69.6 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України. Таким прибутківцям дозволили не проводити коригування з підпункту 140.5.9 Податкового кодексу України, коли вони безоплатно надають кошти, товари, послуги для потреб оборони держави. Звільнення стосується лише добровільної допомоги коштами і безоплатної передачі конкретних груп товарів: спецзасобів індивідуального захисту, техзасобів спостереження, лікарських засобів і медвиробів, засобів особистої гігієни, продуктів харчування, предметів речового забезпечення. Решту товарів, робіт і послуг, пов'язаних із допомогою армії, звільняють від коригувань лише за умови, що вони входять до спеціального переліку, визначеного Кабінетом Міністрів України.

Треба зауважити, що Закон України від 30 червня 2023 року № 3219-IX[4], який набув чинності з 1 серпня 2023 року, вніс значні зміни у систему оподаткування та контролю за дотриманням податкового законодавства в країні. Зокрема, він скасував 2% єдиний податок та частково скасував мораторій на проведення перевірок. Ці зміни вплинули в тому числі і на фінансову відповідальність юридичних осіб, які порушують правила оподаткування опе-

рацій з постачання товарів і послуг. Відповідно до зазначеного даний нормативний акт скасовує можливість для фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб бути платниками єдиного податку III групи із застосуванням ставки єдиного податку у розмірі 2% від суми доходу. Це означає, що ці суб'єкти господарювання тепер будуть сплачувати податки за іншою системою. В законі також визначено порядок переходу на загальну систему оподаткування або на спрощену систему оподаткування для платників податку, які втрачають право на використання особливостей оподаткування. Це може включати в себе розрахунок податків та сплата їх у визначеному перехідному періоді. Також законодавець відновив терміни надання контролюючими органами індивідуальних податкових консультацій та розгляду скарг платників податків на рішення контролюючих органів. Це надає надію на покращення взаємодії між платниками податків та контролюючими органами. Зазначений Закон України встановлює обов'язок банків, фінансових установ та інших суб'єктів надавачів платіжних послуг повідомляти про відкриття/закриття рахунків/електронних гаманців платників податків до контролюючих органів. Це спростить моніторинг фінансових операцій. Однією зі значущих змін цього Закону є відновлення можливості проведення документальних планових та позапланових перевірок платників податків. Відновлюються документальні планові перевірки для певних категорій платників, таких як ті, які здійснюють діяльність у сфері виробництва та/або реалізації підакцизної продукції, грального бізнесу, та надають фінансові, платіжні послуги. Формування плану-графіка для проведення документальних планових перевірок виконується без урахування критеріїв ризиків щодо несплати податків та без вимог щодо строків внесення змін до нього. Податкові органи можуть проводити документальні позапланові перевірки на підставі розширеного переліку підстав. Перед початком перевірки податкові органи повинні надіслати (вручити) платнику податків копію наказу про проведення перевірки та письмове повідомлення із зазначенням

дати початку такої перевірки не пізніше ніж за 10 календарних днів до початку перевірки. Перелік платників податків, які підлягають документальним перевіркам, може періодично змінюватися. В той же час, передбачено звільнення від фінансової відповідальності суб'єктів господарювання за порушення в різних сферах, зокрема у сфері реєстраторів розрахункових операцій, якщо ці порушення були вчинені в певний період та у визначених умовах. Згідно з новим законом України, суб'єкти господарювання у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг звільняються від відповідальності за порушення законодавства щодо реєстраторів розрахункових операцій до 1 жовтня 2023 року. Після цієї дати, відповідальність за порушення при продажу товарів або наданні послуг на тимчасово окупованих територіях України, територіях активних бойових дій або територіях можливих бойових дій звільняється, крім порушень при продажу підакцизних товарів.

Даним нормативним актом спрощено вимоги до відображення назви товару (послуги) у розрахункових документах для фізичних осіб-підприємців, платників єдиного податку.

Ці зміни в законодавстві впливають на систему контролю за дотриманням податкових обов'язків платниками податків, а також на підприємства та організації, які підпадають під категорії платників, що підлягають перевіркам.

Висновки. Треба відмітити, що зазначені зміни в законодавстві вплинуть на фінансову відповідальність юридичних осіб, оскільки вони повинні будуть адаптувати свої фінансові операції та облікові процедури до нових правил оподаткування та контролю. Крім того, збільшення строків надання контролюючими органами індивідуальних податкових консультацій та розгляду скарг платників податків може полегшити взаємодію з податковими органами.

Загалом, фінансова відповідальність юридичних осіб в Україні за порушення оподаткування операцій з постачання товарів і послуг стає більш прозорою та регульованою завдяки змінам в законодавстві, введеним Законом № 3219-IX.

Список використаної літератури:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14. № 15-16. № 17. Ст.112
2. Будько З.М. Фінансово-правова відповідальність за вчинення податкових правопорушень: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07; Нац. акад. держ. податк. служби України. Ірпінь, 2005. 18 с.
3. Трипольська М.І. Фінансово-правова та адміністративна відповідальність: порівняльно-правова характеристика. Науковий вісник академії муніципального управління: Збірник наукових праць. Серія «Право». 2010. Вип. 1 http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_GumNvamu_pr/2010_l/15.pdf.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану. Закон України від 30 червня 2023 року № 3219-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-IX#Text>

Kuzmenko O., Chorna V., Omelchenko A. Financial responsibility of legal entities as tax payers for violations in operations related to the supply of goods and services

The financial responsibility of legal entities as taxpayers for violations of operations related to the supply of goods and services is a relevant and important topic in today's world. The increase in the volume and complexity of operations in the supply of goods and services, especially in the context of the globalization of the economy, creates risks and challenges for optimal fiscal control and functioning of the tax system, this is linked to the following factors. First, the growth of international trade and the integration of economies lead to an increase in the number and variety of transactions related to the supply of goods and services. This creates additional challenges for the control of taxation and consumer transactions, which require effective financial responsibility of legal entities. Second, increasing attention to the fight against tax evasion and tax avoidance is becoming a priority for many countries. This requires strengthening control, improving legislation and introducing new methods of monitoring operations. That is why financial responsibility becomes an effective tool for ensuring compliance with tax regulations and preventing tax violations. Thirdly, the financial expansion and soundness of the state is determined by the ability to collect taxes. Violation of tax obligations can lead to significant losses for the country's budget and disrupt the financial stability of the state. Ensuring financial responsibility of legal entities becomes a key aspect of fiscal policy and budget planning. Fourth, it is important to ensure the equality of taxpayers before the law. The application of financial responsibility to legal entities that violate tax laws is necessary to ensure a fair and equal business environment for all participants in the economy. Fifth, financial responsibility promotes compliance with tax obligations and increases the effectiveness of tax audits. This contributes to maintaining the financial stability of the state and creating a favorable climate for business. Therefore, in the context of the modern globalized economy and the active fight against tax violations, the financial responsibility of legal entities for violations of operations related to the supply of goods and services remains an important and relevant topic for the modern world. Ensuring a high level of financial responsibility contributes to the maintenance of budgetary stability, law and order, and the effective functioning of the tax system. To achieve these goals, it is necessary to strengthen cooperation between government bodies, the business environment and tax authorities. It is also important to improve legislation and regulation in the field of financial responsibility to take into account changes in modern economic activity.

Key words: *financial responsibility, legal entities, taxpayers, violations of operations related to the supply of goods and services, taxes, offenses, financial obligations, legal responsibility.*